8

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,

DE

LONGÆVITATI EX MOTU CORPORIS,

Quam,

AUSPICE DEO PROPITIO,

Et Conſenſu atque Auctoritate Gratioſæ Facultatis Medicæ

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA,

PRÆSIDE

DN. D. MICHAELE ALBERTI

SACR. MAJ. REG BORUSS. AULICO ET CONSIST. MAGDEB. CONSILIARI

MED. ET PHILOS. NATUR. PROFESSORE PUBL. ORDIN. ACAD. NAT. CUR.

COLLEGA, SOCIET. REG. BORUSS. SCIENT. SODALI, ETC.

DECANO H. T. SPECTATISSIMO,

Domino Patrono, ac Promotore ſuo omni honoris cultu proſequendo,

PRO GRADU DOCTORIS,

SUMMISQVE IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILEGII

DOCTORALIBUS LEGITIME IMPETRANDIS,

HORIS LOCOQVE CONSVETIS,

ANNO MDCCXXVIII. D. XI. SEPTEMBR.

PUBLICAE AC PLACIDAE ERUDITORUM VENTILATIONI

SUBJICIET

RESPONDENS

JOHANNES NICOLAUS LÜDERS

HAMBURGENSIS.

HALÆ MAGDEB. LITTERIS HENDELIANIS.

PROOEMIUM.

DE Gymnaſtica *Joubertus* in tr. de *Gymnaſiis & Generibus exercitationum apud antiquos celebrium in præf. p. 199.* ita judicat: *Gymnaſticen, non minimam medicinæ partem Græcorum vulgus primum, deinde & Romana gens, ſibi perſuaſerunt, illaque ad ſalubritatis tutelam corporis robur & εὐεξίαν comparandam cumprimis eſſe neceſſariam: & certe non infima poſtremaque Prophylactices, i. e. conſervatricis, medicinæ pars habenda eſt, quæ exercitationum, frictionumque & inunctionum varios modos explicat; nec modo inculpatum ſani corporis habitum conſervare, ſed etiam corpus a ſubtercutaneis excrementis purgare, laſſitudines curare & avertere, defectus inſtaurare, macilentos habitiores reddere & paulo obeſiores pro ſanitatis ratione emaciare & ſi quæ corporis pars imbecilla fuerit, robuſtiorem efficere doceat:* porro *cap. 28.* aſſerit: *tales exercitationes animoſos reddebant*

bant juveniles animos - - ſalubriorem corporis ſtatum comparabant, atque per omnia robuſtiores fiebant, patientesque laborum. - - ob id tales juvenes firma proſperitate valetudinis uti, ac quam diutiſſime in laboribus perdurare neceſſe erat: quin etiam ſero ſudare incipiebant & raro admodum morbis affecti decumbebant, neque facile defatigabantur: Ita etiam multis modis crebram & congruam corporis exercitationem *Galenus in libb. de ſanit. tuend.* commendauit: quibus cum perſpicua profeſſione conſentit *Marſilius Cagnatus Lib. 2. de ſanit. tuend. cap. de arte gymnaſtica p. 145.* dum motum corporis, exercitationes atque labores eximie extollit: De *Severo Imp.* refert *Æl. Spartianus in vit. ejus c. 23.* quod *tribuno juſſerit ſignum dari LABOREMUS* & *Archeſtratus in Syntrophis ap. Athenæum lib. 3. c. 22.* eloquitur: *nihil ſapitius, quam labore exercere ſeſe* & *Nazianzenus orat. 20. p. 129.* dicit: *Labor ſanitatem affert:* quam ob rem orare & laborare omnibus hominibus convenit; nam *qui operari haud vult, is ne quidem comedere debet 2 Theſſ. 3. v. 10.* Ad laborem homo a Deo creatus, quo ex parte varia flexilitas membrorum reſpicit, ut diverſa actione corpus exerceatur, ſiquidem facile ob negligentius laborum exercitium & animus & corpus torpeſcit, inſuperque vita animalis interit: Et dum *iter vitæ noſtræ citatisſimum eſt*, ut *Seneca de brevit. vitæ* dixit, ita præcepto divino & ordini naturæ magis convenit, quo congruis laboribus, neque ignavia dies conſumantur: Dum itaque benigniſſimus Creator corpus animale mobile & flexile creavit, inſuperque neceſſariis viribus motricibus inſtruxit, ita hæc mina Dei legi-

legitime impendenda, neque in linteo compoſita tenenda, i.e. in quiete & otio occultanda eſt, quo almus Creator eandem cum fœnore recipiat: Quam ob rem ex Jure divino & naturæ neceſſitas & utilitas Laboris ſatis ſuperque demonſtrari poteſt: Etenim ſi in ſudore vultus homo cibum capere debet, juxta mandatum divinum, ita ſudor hic, non morboſus, ſed cum exercitatione corporis aut labore, connexus eſſe debet; & cum hoc ſudore multæ inimicæ & pernicioſæ ſubſtantiæ eliminantur, ut & indies corpus inquinatum repurgatur, ſicut *Galenus 2. aph. com. 17. & 4. aph. com. 2.* dixit: *quod exercitatio ſpecies ſit evacuationis.* Hinc ipſe labor hominem ad laborandum reddit aptiorem, quies vero ineptiorem, ut *Plato in Tim.* elocutus eſt: *exercitium roborat, quies contabefacit:* huc conſentit *Zac. Luſitanus in Hiſt. Med. Princ. Lib. 6. hiſt. 17. qv. 8. p. 963. Quid de labore atque opere dicam tum mentis, tum corporis? quæ moderata vitam producunt, quæ immodica, imminuunt:* quorſum *Senecæ* effatum *Ep. 31.* referri meretur, *generoſos animos labor nutrit: laborem ſi recuſes, parum eſſe potes:* hinc ſecundum *Auguſtinum in Pſal. 93. Labor & virtus gloriam* non modo *acquirunt*, ſed & labore ſanitas & vita fulcitur & firmatur: Dum itaque vita humana valde fragilis, inconſtans & multis periculis expoſita eſt, ut *Plutarchus in orat. conſol. ad Apollonium* eloquatur, *Vita ita brevis eſt, ut longiſſima brevis ſit ac fere punctum*, hinc plurimi homines vitæ conſervationi & prolongationi indulgent, ut ad illam metam perveniant, quam providentia divina agnovit & reſervavit, quem ipſum vero terminum multi ob

varias cauſas haud aſſequuntur, quando nimirum illas res naturales & adminicula haud probe obſervant, quæ alias vitæ emolumento & ſubſidio eſſe poſſunt & ſolent: Et quoniam harum cauſarum, vitæ & ſanitati inſervientium, variæ ſunt, ita illi qui longiorem vitam deſiderant, non uni aut alteri cauſæ indulgere, ſed quaslibet juſto ordine & nexu obſervare debent, ne unam legem ſervantes, alteram transgrediantur & hinc vitæ ordinem valde violent: neque propterea mancipia ventris & corporis evadunt, qui ordinatæ vivendi rationi operam dant, ſiquidem ſecundum regulas Juris divini & naturæ Deo reddendum, quod Dei eſt, & Naturæ legitime dirigenti, quod naturæ eſt: quicunque enim ætati, robori, ſtemmati &c. nimium fidentes, naturam variis exceſſibus violant, aut eandem aliquandiu obruunt, illi tamen propterea a frequentioribus morboſis moleſtiis, aut præmatura morte haud liberi, immunes & ſecuri ſunt: ad minimum res ſub tali ſtatu eo deveniunt, ut variis medicamentoſis auxiliis actuales morbidas irruptiones avertere & præſentem vacillantem ſanitatem paululum erigere debeant: hinc cum *Platone in Phædro* edicimus, *illi ſunt ſervi ventris, qui ordinem naturæ turbant & continentiam abhorreſcunt, qui porro omnia ſuis viribus ſuperare volunt:* illud ſane durum naturæ jugum eſt, quando modus in rebus exceditur, aliusque quam Deus naturæ monſtravit, ordo vivendi invenitur & obtruditur: etenim quo *ſimplicior eſt vivendi ratio eo melior & pro vita & ſanitate utilior* adſeveravit *Aetius Tetrab. 1. Serm. 2. cap. 2.* Ad hanc vitæ ſimplicitatem pertinet

tinet ſupra laudatum exercitium *Laborum* & *Motus* corporis, unde *Galenus* adſeruit *lib. 1. de diff. febr. c. 2.* quod *homines, qui conſueta corporis exercitia relinquunt, omni generi morborum obnoxii reddantur:* Hæc in mentem revocantes & obſervantes quanta utilitas vitæ & ſanitati ex legitima & congrua motus corporis exercitatione accedat, cum Deo propoſuimus, Inaugurali Diſſertatione & Specimine diſquiſitionem DE LONGÆVITATE EX MOTU CORPORIS ventilare & commendare, quo leve hoc adminiculum, quod benigniſſimus Deus hominibus conceſſit, juſte exerceatur ordoque naturalis magis inculcetur & propagetur: cui inſtituto ut DEUS T. O. M. ex alto benedicat, idque proſpero ſucceſſu atque ſcopo beet, eſt quod humillime precamur.

§. I.

Vitæ animalis *prolongatio* æque *poſſibilis* eſt, ac *abbreviatio:* per hanc *longiorem* vitæ *protractionem* & durationem *non* intelligimus *talem* extenſionem dierum, quæ metam *à DEO proviſam* transgreditur, aut quæ ad *illam* annorum ſeriem & *congeriem* pervenit, quam DEus ex *ſpecialiſſima* gratia & ſingulari directione *certis* perſonis in *Veteris* & *Novi* Teſtamenti periodis conceſſit, unde non *audacter* judicandum eſt, quaſi ſummus rerum humanarum Director *quibusvis* hominibus annos *Patriarcharum* ante & poſt diluvium largiri *debeat*, ſiquidem neque *Moſes* neque *David*, quippe Viri erant *ſecundum animum Dei*, & *Johannes* Evangeliſta & Apoſtolus, quem *Salvator* diſtincto affectu *dilexit*, naturali morte obierunt & tam *peculiarem* longævita-

vitatem haud aſſecuti ſunt: quare œconomia, *providentia* & directio *Dei* pro *fundamento* omnium quidem *mutationum* ſtat, interim in *naturali* Longævitatis disquiſitione homines *eo usque* ſub *juſto naturalium* cauſarum & mediorum uſu *vitam protrahere* poſſunt; *quo usque* divina *providentia* de tali *individuo* tendit: *infra* hanc tamen annorum periodum homines *vires* naturæ ſuæ *enervare* & *breviorem* ſuæ vitæ decurſum *procurare* & provocare poſſunt, quemadmodum *robuſti*, vegeti & *ſani* homines *intemperantia*, pravis moribus & animi affectibus, variisque aliis *vitiis* naturales ſuas facultates *hebetare* poſſunt, ut dein in *naturali* vitæ animalis tramite *diu* perſiſtere *haud* queant, nedum quidem in *extraordinariis* periculis rite & ſufficienter *reſiſtere* valeant: quamobrem *longior* vita *relativo* ſenſu accipi debet, dum *omnes* homines *citius* vita naturali *privari* queunt, ſiquidem *tota* corporis humani conſtitutio in *deſtructionem* adeoque *vitæ* aut conſervationis *amiſſionem* proclivis eſt, ut propterea ſecundum diſquiſitionem *nude phyſicam* admiratione utique digna ſit obſervatio, cur *tam diu* corpus adeo *fragile* & corruptibile *durare* queat: ſi itaque homines rebus & *adminiculis*, ad *vitam* neceſſariis, *legitimo* ordine & *juſto* moderamine utuntur, tunc vita & ſanitas *extenduntur*, aut prolongantur: & quoniam *utraque* utplurimum *pari* paſſu ambulant, ita ſermo *præcipuus* nobis eſt de vita *longiori* & ſimul *ſana*; etenim *quidam* homines vitam *aliquamdiu* protrahunt, ſed valde *morboſam*; hinc *chronicis* morbis per *multos* annos affecti, velut hectica, quartana, hypochondriaco, hyſterico hydropico morbo, *comparative* longævi appellari poſſunt, quæ tamen in *miſerabilibus* talibus perſonis, miſerabilis etiam & vix ab ullo *ſobriæ* mentis homine exoptanda erit *longævitas*: accipimus itaque *hoc loco* Longævitatis notionem in ſenſu *genuino*, neque *valde* reſtricto, quando videlicet *varii* homines ad *longiorem*

tra-

tractum temporis aut eminenter, aut mediocriter *ſanam* vitam protrahunt: Quemadmodum vero in genere ad *vitam* & *ſanitatem* varia *media* requiruntur, ita ad *longiorem* utriusque *protractionem*, *multiplicia* talia adminicula pertinent, ê quibus hoc loco *Motum corporis* pertractandum ſuſcepimus; quod videlicet illius *congrua* & cuivis ſeorſim *ætati, ſexui, temperamento, viribus, familiæ,* &c. conveniens exercitatio *ſanam* & *longam* vitam promittat: quemadmodum porro *anima* de *ſanitate* & *vita* perquam *ſollicita* eſt, ita *illa* etiam *motus tales* in utriusque *adjumentum* exercere ſolet: hinc de motuum adminiſtratione in genere *Borellus de motu Animalium Part. I. c. 1. p. 2.* dicit: *quod principium & cauſa effectiva motus animalium ſit anima, nemo profecto ignorat, cum animantia per animam vivant & durante vita motus in eis perſeveret: extincto vero animali, i. e. non amplius anima operante, machina animalis omnino iners & immobilis relinquitur,* exinde facile ſingularis *divina* bonitas inclareſcit, quæ *animam tantis* viribus inſtruxit, quibus *integritatem* & *durationem* ſuæ *officinæ*, videlicet *corporis*, promovere & facilitare queat.

§. II.

Quando vero *Motum corporis* ad *prorogandam* vitam *utilem* declaramus, tunc per illum præcipue *voluntariam* exercitationem corporis intelligimus, quæ maxime cum *animi continentia*, aut plane *delectatione* procedit, ſicut *Galenus de exercit. parv. ſphæræ* dixit: *illæ mihi ſane videntur utiliſſimæ omnium exercitationum, quæ non ſolum corpus exercere, verum etiam animum oblectare poſſunt:* Hic motus corporis modo *univerſalis* eſt, modo *partialis*: quid quod veteribus maxime commendata fuit hæc corporis exercitatio: quare *Heſiodus* elocutus eſt, quod *Dii laboribus omnia vendant:* in quem locum *Jœpſerus in manuduct. ad vitam longam Part. I. c. 9. p. 82.* ita commentatur: *nolunt ſiquidem humani generis cultores fautoresque ſuperi, cum o-*

tium, ut omnium vitiorum ſentinam, abominentur, dona ſua patere deſidiæ ignaviæ ſectatoribus: hinc iidem exercitia & labores conſtituere quaſi pretium, quo homines ſibi vitam, dierumque multitudinem poſſint mercari: ſuntque hoc unicum quaſi inſtrumentum, quo vita longa cuditur: ubi enim corporis motus & exercitia induſtrium patremfamilias agunt, ibi vita longa eſt, & obtinetur: Et *ſub* hoc motu corporis non modo *activam voluntariam* exercitationem intelligimus, qualia *varia* ſpecimina *Medici* & *Philoſophi*, qui *Gymnaſiaſticam* explicarunt, propoſuerunt, velut *Pythagoras, Plato, Ariſtoteles, Galenus, Mercurialis, Joubertus, Lucianus, Sanctorius, Gumpelzhaimerus, Lohneiſen*, ſed & *paſſivas* corporis agitationes, per quaslibet *ætates* variantes, velut *cunarum* motiones, *vecturas, equitationes, navigationes*, aliasque actiones & tractiones, quæ modica *ſuccuſſatione* varios *ſalutares* effectus conferunt, adeoque *vitæ* ac *ſanitati* varia emolumenta conciliant: Siquidem à *contrario* manifeſtum eſt, quod utplurimum *nimia deſidia*, quies & multum otium vitæ & ſanitati varia *præjudicia* & detrimenta afferant: hinc *cernis ut ignavum corrumpant otia corpus, ut capiant vitium, ni moveantur, aquæ*; ita etiam *Galenus lib. 2. de tuenda ſanit*, profeſſus eſt: *in deſidia & intemperantia viventes bonitatem naturæ corrumpunt; ita e contra nonnulli vitioſam corporis naturam ſortiti, temperantia vitæ & tempeſtivis exercitiis, naturæ vitia commutarunt in melius*. Et quamvis inſtitutum noſtrum haud ſit, *ſingulas* exercitationum ſpecies pertractare, quas varii ex prædictis medicis peculiari ſtudio annotarunt, tamen inter illas in *generali* hac diſquiſitione ſeorſim indicamus, quod *peregrinatio* & crebra *ſermocinatio* multis ſubjectis fructuoſa exiſtat; ſiquidem *Hippocr. Lib. 3. de diæta* aſſerit, quod *vocis quoque exercitatio valde commoda ſit*: & *Plempius de tuend. valetud. togatorum* eloquitur: *Uſus ſermonis voce pronunciati quotidianus, mirum dictu, quam*

utile

utile ſit genus exercitationis, non ad ſanitatem duntaxat, ſed etiam ad vires: ſimiliter virtutes *medicæ peregrinationum* variis modis & teſtimoniis probari poſſunt: interim cum *multiplices* motus corporis ſpecies, tum in *mechanicis* negotiis, tum in officiis *domeſticis*, tum in nonnullis *delectationibus* & *jucundis* ac honeſtis exercitationibus occurrant, ita *præſenti* labore ſignificabimus, *quod* & *quibus effectibus congruus* corporis motus *Longævitati* procurandæ inſerviat: interea de *una alterave* ſpecie, *occaſione* ferente, *ſpeciales* utilitates *ſuccincta* commentatione annotabimus, ita tamen, ut plus ad *ſanitatem* per *motus* tuendam & ſubinde *vitam prolongandam*, quam ad *morbos* per *motus* levandos & avertendos advertamus.

§. III.

Hujus motus itaque *utilitatem* ad ſanitatem & vitam *confirmandam* ab *omni* ævo medici probatiſſimi ſatis *emphatice* prodiderunt, ex quibus *pauca* tantum teſtimonia præſenti labore allegabimus, & ita *Hippocrates Lib. I. de diæta*, & *Lib. 6. Epid. Sect. 4.* profeſſus eſt *ſanus homo eſſe nequit, qui edit & bibit, niſi etiam laboret: Sanitatis ſtudium eſt, corpus ſatiari cibo & impigrum eſſe ad labores*: & *Lib. 2. de diæta* ait: quod *labor corpora robuſta faciat*: huc quadrat, quod *Zac. Luſit. Med. Princ. Hiſt. diſſerit. Lib. 1. hiſtor. 28. dub. 15. p. 52. exercitationem non ſolum eſſe utilem, pro conſervatione ſanitatis, ſed & neceſſariam divino illo oraculo oſtendit Hipp. 6. epid. ſect. 4. text. 22. dum ſalutis humanæ baſin & fundamentum in laborum exercitiique tolerantia conſtituit & lib. 1. de diæta, n. 1. ſic ait, homo edens ſanus eſſe non poteſt, niſi laboret: ſic Ariſtot. Lib. 1. probl. 46. ſalutare eſſe retulit & ſanitati conſervandæ commodum, valde imminuere cibum & augere laborem: ſic Plato in Phædro & Celſus Lib. 1. c. 1. otio & ignavia marceſcere corpora, labore firmari & fieri vegetiora affirmarunt, quod prius prædixerat Hipp. lib. de offic. med. text. 28. & lib. 3. de artic. 22. & firma-*

 vit

vit Galenus de cib. bon. & mal. ſucc. 2. & 6. Epid. Sect. 5. com. 10. hactenus *Zac. Luſit.* qui etiam ad teſtimonium *Ludov. Mercat. l. c.* provocat; hiſce dicteriis *Galeni* teſtimonium annecti poteſt, qui *Lib. 2. de tuend. ſan.* dicit: *ſanitatis tutela, à labore auſpicanda;* qui etiam variis in locis v. g. *in lib. de conſtit. art. lib. 10. meth. med. lib. de conſuetud. lib. 1. de diffic. reſpir.* varias regulas pro *ſalutari* exercitatione corporis commendat & in *comm. aphor. 20. Sect. 3. exercitationem corporis ſaluberrimam* nuncupat: *conf. Vidus Vidius de tuend. valetud. Lib. 5.* nec deſunt multiplicia poſteriorum & *recentiorum* teſtimonia, ſiquidem ferme omnes, qui *Diæteticam* tractant, miris elogiis motum corporis extollunt: ex quibus *Panſam, Mœbium, Sennertum* &c. nominibus tantum allegamus: ita *Ettmüllerus in inſtitut. medic. Pathol.* §. 46. ait: *legitimum ſanitatis conſervativum & morborum præſervativum eſt motus. conf. Bergeri diſſ. de commodis exercitationis corporis, Celeb. Stahlii diſſ. de motus voluntarii uſu medico, Fiſcheri diſp. de motu velut magno ad longævitatem acquirendam remedio, Sanctorius in Medicina Statica. Ramazzini* paſſim in ſuis *Opp. Bohnius de off. med. duplic. P. 1. c. 20. de moderanda diæta. p. 407.* & *Behrens in Select. Diæt. Sect. 5. c. 1. p. 405. ſeq.* & innumeri alii, qui etiam ſuis conſultationibus clari ſunt, utpote *Foreſtus, Solenander, Crato, Sylvaticus, à Fortis, à Fonte* &c. &c. Neque in teſtimoniis *verbalibus* congerendis tempus impendere lubet, quin potius *realia* ſuffragia obſervationi & *attentioni* commendamus, ſiquidem *innumeris* exemplis probari poteſt, quod *illi* homines, qui ad *longam* vitam pertigerunt, non in *ſedentario*, ſed *mobili* vitæ genere utplurimum conſtituti fuerint; deinde quod homines, qui *ſub ſedentaria* vita variis *morboſis* invaſionibus obnoxii fuerant, ex *immutatione hujus* in *mobiliorem* multum *ſanitatis* levamen acquiſiverint; quid quod homines, ſub prævio *mobili* vitæ genere *ſani* in *ſedentariam* & otioſam

con-

converſi, *tunc* tandem multiplicibus *morboſis* calamitatibus ſubjecti fuerint: quare *Avicenna ſen. 3. 1. doct. 2. c. 1. in fin.* dixit: *dimittens exercitium incidit in hecticam* videlicet tabem: & *Zac. Luſ. M. P. H. Lib. 1. hiſt. 18. dub. 15. p. 52.* profitetur: *homines conſueta exercitia relinquentes, omni morborum generi ſunt obnoxii*: ſicut *Galenus lib. 1. de diff. feb. c. 11. 12. & lib. 3. de cauſ. ſympt. c. 2. 5. de loc. aff. 7. & in lib. de artic. comm. 4.* varios morbos ab *intermiſſa* & *neglecta* exercitatione corporis provenire teſtatur: hinc ipſe *Galenus lib. 5. de ſanit. tuend.* indicat, quod *ſenes conſuetis laboribus exercendi ſint, omiſſa tamen eorum vehementia*: quamobrem ex *quotidiana* obſervatione fluit, quod ſi ſenes *laborioſi* & vegeti ſanique, *reliquum* vitæ ſuæ tractum in *quiete* & otio tranſigere ſuſcipiunt, præter opinionem tunc in *inſolitos morbos* incidant, imo brevi poſt *vita* priventur: neque quidem à *paucorum* exemplo, qui ſub *ſedentaria* vita ad *ſeram* ſenectutem pervenerunt, *regula* formanda, in quibus utplurimum *aliæ* ſonticæ circumſtantiæ, aut moderationes aut *opitulationes* obtigerunt, quæ ſanitatem & vitam confirmarunt & *prolongarunt*.

§. IV.

Non quidem in animo eſt *ſpeciali* tractatione & fuſiori annotatione ſignificare, qualibus *diverſis* motuum & exercitationum corporis *ſpeciebus* varii *morbi* mitigentur & avertantur, quin rectius inſtitutum noſtrum eſt, quo commemoremus, *quod motus corporis* ſanitati & vitæ multam *opem* ferat: quare in *ſpeciali* tractatione mox indicabimus *primo* quod *motus corporis* ad ipſius *animi alacritatem* & *vigorem* non parum efficiat, deinde quod *exercitationes corporis* cum *animi voluptate* adminiſtratæ *multam* corpori utilitatem afferant: *primam* circumſtantiam quod attinet, *eſſentialis animæ* qualitas eſt, vis & *facultas motrix* aut *movendi*, quam etiam *energiam* nuncupant: quamobrem *animæ capacitas* & *præſentia* ex activitate aut

motu agnoſcitur: hinc motus eſt *velut elementum animæ*, quæ ſi a motu *ceſſat* non modo *torpeda*, debilis, ignava, *aliena*, ſed & *morboſa* dijudicatur, quoniam a *ſua virtute* ceſſat & deſiſtit: ſi itaque illa in conſueta, *congrua* & moderata operatione & exercitatione *continuat*, tunc non modo in *ordine* ſubſiſtit, ſed & functioni *à Deo* concreditæ & mandatæ inhæret, adeoque *viribus* ſuis *naturalibus* utens, *vigoroſa* & alacris permanet: inde contingit, ut *labores* adminiſtrandi ipſi non *ardui* & valde difficiles, ſed *conſueti* & *neceſſarii* videantur: quamobrem ipſa ad negotia & *officia* ſemper *prompta*, alacris & *propenſa* eſt: nam *quotidiani* labores naturæ *ordinem ſalutarem* fulciunt & confirmant: hinc homines *negotioſi* indies *animo* ſunt *expediti*, & ad *morales* functiones admodum *proclives*: propterea otia *fugiunt*, alternantia *officia* quærunt, res ſuas *aſſidue* tractant, *defatigationes mediocres* non *moleſte* ferunt, ad *ardua* etiam negotia non *rigoroſe* ſemper cogi debent, ſed quia *laboribus* ſunt *adſueti*, ſemper animo etiam *nova* officia appetunt & hac ratione *animus* ab ignavia, faſtidio, *torpore* & averſationis affectu multum *præſervatur*: ſi itaque *animus* ad *labores* & exercitationes corporis *pronus* eſt, tunc pro ratione *individuorum* facilius ad *majorem* culturam operationum *mentis* præparari & diſponi poteſt: unde facile liquet, quod *motus corporis animum agilem* & *aſſiduum* atque attentum reddat: id quod porro facile a *contrario* demonſtrari poteſt; quo *magis* enim quidam homines otiis, *deſidiæ*, torpori & *quieti* indulgent, eo magis ipſe *animus* evadit *tædioſus*, *faſtidioſus*, moroſus, ignavus, torpidus, ſomnolentus, ad *moralia* & alia negotia *tardus*, difficilis, obſtinatus, variisque ſimilibus *pravis* moribus corruptus: ipſa *inſuetudo* ad *varia* corporis exercitia ſæpe reddit animum *ſtupidum*, & ad *inveniendas* & adminiſtrandas *inſvetas* arduas *morales* functiones *ineptum*: quale *eminens* exemplar occurrit in

tem-

temperamento *Phlegmatico* in quo *diſtinctus torpor animi* & *corporis* occurrit; dum contra in *activis* temperamentis, videlicet *cholerico* & *ſanguineo* ſingularis etiam *animi alacritas*, propenſio & ingenioſa capacitas occurrit: homines itaque in *corporis vegeto* & aſſiduo exercitio conſtituti, *celerioris* & *proclivioris* ſunt reſolutionis in *aliis*, præcipue *moralibus* negotiis, in rebus *ſeriis* imo plane *arduis non* ſunt valde *meticuloſi* & abſtemii, in laboribus etiam *animi* non tam cito *delaſſantur*, ad officia *gravia* adminiſtranda *majorem* capacitatem habent, *ordinatis* etiam negotiorum adminiſtrationibus *facile* adſveſcunt; & hoc phænomenon facile *animæ* cum *corpore commercium* probat & roborat.

§. V.

Alterum præſentis conſiderationis membrum eſt, quod *labores* & motus corporis cum *diſtincta* voluptate, *delectatione* & propenſione animi ſuſcepti & exerciti, longe *magis* & in *corporis* & ipſius *animi* emolumentum cedant: hinc rectiſſime *Jœpſerus l. c. p. 84.* eloquitur: *exercitatio cum voluptate facta, non modo partium calorem excitat, auget & conſervat; verum etiam mentem erigit, ſerenat, acuit, curas excutit, bilaritatem adfert, gratioſum juventutis florem conſervat, canitiem retardat, vitam denique longiſſime prorogat: conf. Galenus loco ſupra §. 2. cit.* quamobrem varia *nobilia* & *generoſa* corporis exercitia paſſim concelebrantur, ſicut varia teſtimonia *Galenus* & præcipue in *lib. de exercit. parv. ſphær.* protulit: *omnes* enim labores, cum *jucunda* animi propenſione ſuſcepti, non modo *prompte* & *facile* ſuccedunt, ſed & *animum* non facile *delaſſant*, & *corpus* haud multum *moleſtant*; hinc *anima* negotia, quæ cum *delectatione* exorditur, *alacribus* viribus *aggreditur*, vegeta activitate *proſequitur*, intercurrentes *difficultates* non moleſte & ægre *perquam* fert, ſed *ſtrenue* ac *libere* in *ſemel* cepto tramite progreditur, vires

non

non *immodico* & *confuſo* auſu dilapidat, ſed ſub *ſpe grati* eventus & exoptati finis *alacriter* continuat, corpus non *operoſe* & *rigoroſe* affligit; unde *ſimili velut* alacritate & voluptate *membra obtemperant animæ* imperio & directorio: interim negandum haud eſt, quod *nimia* delectatio facile ad *excedentes* commotiones corporis occaſionem ſubminiſtret; quamobrem in ejusmodi affectu animi *moderatio*, aut *temperies* etiam obſervanda eſt; quid quod evenit, ut corpus aliquando, quoad *nonnullas* circumſtantias ad *prompta* exercitia *ineptum* & velut refractarium atque *torpidum* compareat, tunc *ſuperveniens delectatio* mentis facile *obſtantes* tales difficultates ſolvit & membra *flexilia* reddit: inde per aliqualem *paralleliſmum* quandoque contingit, ut artus quidam *ſpasmis* tenacibus ad motus *voluntarios* inhabiles redditi, accedente *inſolito animi* affectu, velut gaudio, ira, terrore, &c. *denuo prompte* ejusmodi motibus obtemperent, ſicut tales caſus paſſim ab authoribus recenſentur, ex quibus nonnullos *D. D. Præſes in præfat. diſſ. de Therapia imaginaria* allegavit: proinde etiam *cavendum* eſt, ne ipſe ille affectus animi atque *delectatio* in *majori*, quam par eſt gradu peccet; quoniam *omne nimium naturæ inimicum* eſt ut *Hippocr. Sect. 2. aph. 51. & Plinius hiſt. nat. lib. 11. c. 54.* dixerunt; unde huc quadrat, quod *Pythagoras* profeſſus: *ne quid nimis vid. Eraſm. adag. chil. 1. n. 596.* Si itaque delectatio mentis *moderata*, temperato corporis exercitio *ſublevatur*, tunc in ſubſtrata conſideratione *ſalubris* expectandus erit finis: etenim illud *oblectamentum* partim ad *vegetam fluidarum* partium commotionem per *ſolidas*, partim & præcipue quidem ad *alacrem* & validam *ſolidarum* actionem, *ſine qua fluidæ* parum progredi poſſent, plurimum contribuit; unde *connexa reliqua* officia naturalia, vitalia & animalia *facile* ſuccedunt; hinc etiam *ſub* talibus laboribus *amiſſæ* vires *facile* reparantur, neque corpori

ſingu-

ſingulare aut *magnum* detrimentum & decrementum accidit: inde etiam eſt, cur homines, animo *tranquillo* negotia ſua peragentes, non *valde ſeneſcant*, ſed ſingulari, imo in ſenio quandoque *juvenili* vivacitate præditi conſpiciantur: Hæc obſervatio ſua *veritate* magis coruſcat, quando in *oppoſito* intuemur homines, qui obtorto & *coacto* collo, moroſo & *adverſo* animo functionibus ſuis inhærent, qui facile & *animo* & *corpore* marceſcunt, langveſcunt, imo brevi *ſuccumbunt*; proinde etiam negotia ſua utplurimum *ſiniſtre* exequuntur & *contrariorum* horum ſucceſſuum ac eventuum interdum *nullam aliam* cauſam producere ſciunt, quam *adverſitatem* mentis: ſie hätten alles mit Unluſt oder Verdruß gethan; inde iterum conſtat, quantum vitæ & ſanitati interſit, quo *mens* ſit *ſana*, id quod *D. D. Præſes* peculiari *diſſert. de mente ſana in corpore ſano* demonſtravit, fuſiusque commendavit.

§. VI.

Proinde etiam *corporis* habenda erit ratio; quare *variis* momentis & effectibus confirmabimus, quod *motus* corporis *juſte* adminiſtratus ad *Longævitatem* promovendam conferat: *principaliſſimus* motus, ad vitam & ſanitatem *naturalem* neceſſarius, ſine dubio eſt ſic dictus *Tonicus* ſive fibras motrices *conſtrictorius* & *relaxatorius*, qui ipſe audit motus partium *ſolidarum*, & ad eſſentiam *roboris* partium pertinet, quo *mediante* partes *fluidæ* circulantur & reliqui *ſalubres* effectus provocantur: & licet ipſe motus corporis, de quo in *præſenti* tractatione diſſerimus, hoc motu *tonico* abſolvatur, in quantum *ille voluntarius* motus exiſtit, tamen hac demonſtratione inclareſcet; quod hic motus *ſibi ipſi* emolumentum afferat: etenim ad hujus motus congruam & *fructuoſam* adminiſtrationem, nec non ad alios *connexos ſalutares* effectus *abſolute* requiritur *fibrarum* juſta *flexilitas*, mollities, *humiditas* & *ſituatio*; excluſa videlicet *nimia laxitate, turgiditate, le-*

nitate, aut *ariditate*, *ſtrictura*; *compreſſione*, *denſitate* & *firmiori mutua* coarctatione : ſi itaque tales fibræ motrices *juſta mobilitate* & flexilitate, nec non lubricitate præditæ ſunt, tunc *ſufficienter* cum iisdem *humores* circulantur, per partes *vaſculoſas*, *cribroſas*, intra ipſas *fibras* legitime transprimuntur & propelluntur ; hæc idonea & neceſſaria fibrarum *flexilitas* hoc *eodem motu*, labore & exercitatione corporis acquiritur, dum ſemper fibræ tales *ductiles* & molles in actione *tenſoria* permanent, neque ſucceſſive *obfirmantur* aut *obrigeſcunt*, neque etiam *exareſcunt* indeque ad motum *ineptiores* evadunt ; nam quando tales fibræ *ſedulo* & *modice* ſtringuntur & relaxantur, tunc in ſuis inſertionibus & extremitatibus non *ſucceſſiva* nimia conſtrictione *rigidiores* redduntur, ſed in *illis* locis ubi *prima* actio & vis *motrix* illas afficit, *tractiles* permanent, deinde ſub hac *ductilitate ſanguis inter* ipſa fibrarum *interſtitia* ordinatius, *melius* & promptius premitur, ſub quo *continuo* humorum *affluxu* & commeatu *fibræ* tales, *aliæque* ad *motus* corporis exercitium neceſſariæ partes *ſufficienter* humectantur, leniuntur & emolliuntur, ut in hac *materiali* qualitate, videlicet congrua *flexilitate* perennent, adeoque *futuris* continuis exercitationibus motus *tonici* & *voluntarii* obtemperent : hoc eodem motu laudabilis *gelatina* ſive lymphatica humiditas *tendinoſis* partibus *intimius* inſinuatur, quæ proinde ad ſubeundos *ſufficientes* motuum gradus *aptiores* evadunt : quam ob rem homines, qui *aſſiduo* tali motu corpus ſuum exercent, *diſtinctam* membrorum *agilitatem* nanciſcuntur, teſtimonio ſaltatorum, funambulatorum, geſticulatorum, præſtigiatorum, chironomorum &c. inde etiam eſt, cur omnes homines *antequam* ejusmodi exercitiis addiſcendis operam dant, *torpida* & ad motus *tales* velut *inepta* membra gerant, quæ vero *ſub* exercitatione ipſa magis magisque *habilia* redduntur : ſiquidem viciſſim homines *ſedentariæ*

vitæ

vitæ *nimium* indulgentes, *rigidum*, grave, oneroſum, tardum & ineptum velut corpus retinent, unde anima & corpus quaſi ignaviæ adſveſcunt.

§. VII.

Quantam utilitatem motus corporis libero & legitimo *progreſſui* ſanguinis afferat & per hoc adjumentum *ſanitati* & *vitæ* conducat, facile demonſtrari poteſt: *quamdiu* enim hic circuitus præter *reliquà* vitæ *longæ* media *juſtus* eſt, tam diu Longævitati *naturali* magnum accedit adminiculum: quemadmodum enim *vitæ* animali valde *adverſantur* humorum *ſtagnationes*, aut plenariæ *ſtaſes*, nec non viarum *obſtructiones*, ita *facilis* & continuus humorum per vias & *partes patulas* tranſitus multum *diuturnum* vitæ curſum ac ſucceſſum *ſublevat* & hunc præcipue ſuffulcit, ſæpe commendatus corporis motus; etenim quando *voluntaria* actione fibræ *motrices* aut aſſiduo *ordinario*, aut paululum *auctiori* motus gradu afficiuntur, tunc ſanguis *nullibi* facile, ſive *intra*, ſive *extra* vaſa conſtitutus fuerit, ſuſpectum *impedimentum* ſuſcipit; ſi itaque indeſinenti tramite humores progrediuntur, tunc *ſingula* organa, *diſtinctis* officiis deſtinata, ad hæc admonentur, ut *una* actio *alteram* libere & *prompte* excipiat, & ſic *ordo* œconomiæ vitalis ſervetur: ſeorſim vero evenit, ut ſub *convenienti* exercitatione corporis *arbitraria* aut voluntaria fibræ *efficacius* & ſolertius motu ſuo *alternativo* ſtrictorio & relaxatorio exerceantur; hinc ſanguis non modo ſæpius & vegetius *circulatur*, ſed & hoc ipſo commodo in *calore naturali* conſervatur & confirmatur, in *congrua fluiditate* perennat, in juſta & *temperata* craſi ſuſtentatur, & ad conſtantem *depurationem* ſubeundam præparatur: ſub hoc motu *inimicæ* & illaudabiles ſubſtantiæ abſterguntur & ſeparantur, *utiles* & laudabiles rite aſſervantur, & cum tota ſanguinis maſſa rite *permiſcentur*, inde *bona* humorum craſis provocatur, ut non modo tota illorum

C 2 *maſſa*

maſſa juſta *conſiſtentia* inſtruatur, ſed & in *ſalubri* puritate conſervetur: multum enim in œconomiæ vitalis *integritate* proficit, quo humores bene ſint *permixti*, quo *lympha* ſit pura & quo reliqui humores & *qualitate* & *quantitate* proportionem vitæ & ſanitati *convenientem* haud lædant: ſingula hæc emolumenta motus corporis *ſanguini* ſub legitimi *progreſſus* promotione conciliat: idem adjumentum obtinendum etiam eſt, ab illo motu corporis, quo ab *extra* corpus congrua agitatione, ſive per *vecturam*, ſive *equitationem*, ſive *aliam* ſimilem motionis ſpeciem, exercetur; ſiquidem ſub qualibet *moderata* corporis *concuſſione* non modo *externum* illius ſyſtema, ſed & *interna* viſcera agitantur & *concutiuntur*; inſuper etiam humorum *tranſitus* per totum tale corpus admodum promovetur; quid quod *duplici* hac ratione hocque motus corporis *ſubſidio fibræ motrices*, ut fuſius *Baglivus in ſuo tr. de fibra motrice* demonſtravit, continuum quoddam *incitamentum* nanciſcuntur, quo ſuo *officio rite* fungantur; inde etiam contingit, ut homines in *mobili* vita verſantes, *libero* utplurimum & *legitimo* ſanguinis progreſſu fruantur, neque facile *congeſtiones*, *ſtagnationes*, *oppletiones* humoroſas experiantur; aut ſi tales *mitiores* progreſſivi motus *alterationes* ſubeunt, *facilius* ſimili *modica* corporis exercitatione ab iisdem liberentur: quodſi itaque *congrua* talis corporis commotio exerceatur, ut *æqualiter* omnia membra regantur, tunc per *univerſum* corpus uſus *ex hoc* adminiculo redundat, quod ubique *regularis* evadat *principalis* ille motus, qui ad *vitam* adeo *eximie* neceſſarius exiſtit: quod itaque de *genere* valet, id etiam de *ſpecie* valet; quam ob rem *certæ* corporis partes, per quas paulo *difficilius* humores progrediuntur, *modico* corporis motu exercitatæ, *facilius* iterum *libero* humorum tranſitu qualificantur; teſtimonio, inter *ſanos* homines obvio, quando intenſius *frigido* tempore vilioris ſortis &

plebe-

plebeji homines rigidum frigus ſentiunt, membrorum agitatione, *iteratum* tranſitum ſanguinis cum immergente *calore* naturali percipiunt, hinc in *contrario* exemplo accidit, ut homines *otioſo* & *ſedentario* vitæ generi deditꝫ in plurimis *ferme* corporis partibus *varias* motus ſanguinis *progreſſivi ataxias* ſentiant: Quando etiam contingit, ut in *quibusdam* ſubjectis ſanguis in *certis* corporis partibus & regionibus *ægrius* progrediatur, tunc non modo *generalis* corporis motus huic etiam *difficultati* ſolvendæ proficit, ſed & illius *diſcretæ* partis & regionis *modica* & *porportionata* commotio utilis exiſtit.

§. VIII.

De *præſtantia* motus in genere *Vidus Vidius in lib. 5. de tuenda valetud. c. 1.* dicit: *Homerus cum oceanum Patrem & Tethym matrem Deorum facit, motu progigni & contineri omnia ſignificat: eſt enim motus juxta Ariſtotelem lib. 8. phyſ. text. 1. omnibus naturam habentibus quaſi vita; cum natura ipſa ſit principium motus & quæcunque ipſum in ſe habent teſte Platone lib. 10. de Legibus aliquo pacto dicantur vivere; eſt enim motus vita quædam, ita proficiſcens a natura, ut ea, quæ ſimpliciter vita eſt, ab anima:* in tanta inter medicos & Philoſophos eſt *æſtimatio* motus in *genere*; ejusdem *dignitatis* nobis etiam eſt *congruus* motus corporis, de quo hactenus varias *utilitates*, ad *Longævitatem* contribuentes, annotavimus, in qua disquiſitione & commendatione porro indicamus, quod *temperata* corporis exercitatio ſanguinem in juſta *fluiditate conſervet*, præjudicioſam illius *ſpiſſitudinem* præſervet & *arceat*, hacque ratione *ſanitatem* & *vitam* confirmet & ſuffulciat: Nam ſanguis *conſiſtentia* ſua *gelatinoſa* facile in pernicioſam *craſſitiem* delabitur, quando videlicet *tardius*, *ſegnius* & *debilius* progreditur, quando porro *diutius* in *capacioribus* alveis detinetur, quando in *alium* locum *largiori* quantitate confluit, illicoque diutius *congeſtus* ſervatur, quando *tepidior* redditur & ſufficienti *calo-*

ris naturalis *gradu* privatur, quoniam hic præcipue *gelatinoſas* partes *expanſiva* & *rarefaciente* ſua commotione diſſolvere & *attenuare* adjuvat: Si itaque *ſanguis* in corpore animali per *innumera* vaſa *capillaria* & ſecundum illorum doctrinam, qui *totum* corpus *vaſculoſum* ſupponunt, per vaſa plane *inviſibilia*, nec non per *poros* etiam *anguſtiſſimos*, tanto magis in ſubjectis, quibus *habitus* corporis *ſtrictior* & *rigidior* eſt, *progredi* debet, tunc *eximium* adjumentum *vitæ* & *ſanitatis* eſt, ut ſanguis *ſufficienter*, *libere* & *facile* per haſce vias perfluat, neque *ſtagnationibus*, *ſtaſibus*, *infarctibus* & *obſtructionibus* ſubjiciatur, inde reliqui *connexi* effectus, ad vitam *longam* contribuentes, *facilius* ſuccedunt; quando vero ſanguis *ſpiſſior* eſt, tunc *ægrius* per prædictas vias progreditur & multis atque *ſonticis* motus *progreſſivi impedimentis* obnoxius redditur, unde per *connexionem* naturalem *reliqua* officia *vitalia* & *naturalia* labaſcunt & minuuntur, ſicque *vitæ brevitas* & *ſanitatis* inconſtantia ac *infirmitas* acceleratur; hæc *ſpiſſitudo* ſanguini *indies* ex *diverſis* cauſis imminet & quidem vel *idealibus* & *moralibus*, vel ſimplicius *phyſicis* & *materialibus*: quo itaque maſſa ſanguinea tam *utili* & *neceſſaria* qualitate, videlicet *mobilitatis* & humidæ *fluiditatis* prædita ſit, varia colliguntur & adhibentur auxilia, inter hæc vero *præſtantiſſimum* eſt adminiculum *motus* corporis hactenus commendatus, quo mediante fibræ *motrices validiori* inſtruuntur *gradu* motus conſtrictorii, unde ſanguis *efficacius* tam per *vaſa*, quam *inter* illas fibras proprimitur, hacque transpreſſione *fluidæ* partes a *ſolidis* conquaſſationem ſuſcipiunt, ut grumuli *gelatinoſi* ſemper ſeparentur, *fluidiores* viciſſim humiditates *aquoſæ* & temperatæ ſeroſæ *intimius* commiſceantur & ſub connexa continuatione, imo modica augmentatione *caloris* naturalis gelatinoſæ illæ portiones *tenues*, lubricæ & *mobiles* magis reddantur: quam ob rem ex obſervatione *quotidiana* comprobatum

eſt,

eſt, quomodo homines, illas *cauſas efficacius* inſpiſſantes, *frequentius* admittentes, velut internum & externum *frigus*, diætam *craſſam* &c. in *mobili* tamen vitæ genere conſtituti, *utplurimum ſufficienter* fluidum gerant ſanguinem; hinc ſubjectis, *ſpiſſitudine* ſanguinis laborantibus, *motus* corporis *congruus*, optima *medicina* exiſtit.

§. IX.

Sicut motu corpora *generantur*, augentur & *meliorantur*, ita etiam motu *reſolvuntur* & deſtruuntur, quam ob rem *hac* ratione motus corporis ad *longiorem* vitam & *firmiorem* ſanitatem contribuit, dum *ſuperfluum* & quandoque *moleſtum* ſanguinem imminuit, adeoque *moderatam* ac *tolerabilem* quantitatem illius ſubminiſtrat; quod enim ſanguis quantitate *ſuperflua* peccare queat, ſatis *frequenter* ſatisque *ſolide* a medicis demonſtratum eſt; quod vero ſuperflua illa quantitas idonea cauſa ad *infringendam* ſanitatem & *abbreviandam* vitam exiſtat, demonſtratu æque facile eſt: id ad minimum ad *ſimplicem* ſenſum manifeſtum eſt, quod homines aut *turgido* ſucculento *habitu* corporis, aut valde *inflatis vaſis* ſanguiferis præditi, *curatiori* vitæ generi dediti eſſe debeant, ſi diu integra *ſanitate* & firma vita frui volunt; quam ob rem *plethoricus* ille ſtatus *valde* idoneus eſt ad vitæ *brevitatem* conciliandam: dum itaque *plenitudo* ſanguinis aut per *artificiales* ſubtractiones, aut *ſpontaneas* Hæmorrhagias, aut per *parcum* & moderatum *victum*, aut per *remedia* reſolventia, aut per *motum* corporis imminuitur, ita *ultimus* hic modus *magis*, quam reliqui, *naturalis* & plurimis hominibus *gratus* & *ſecurus* eſt: hac enim aſſidua exercitatione corporis partes *ſolidæ motrices* efficaciori iterum motus gradu inſtruuntur, ut ſanguis *vegetius* circuletur, inter partes ſolidas *validius* tranſprimatur, inde plus *attenuetur*, imo ſucceſſive quantitas quædam illius *rarefacta* ſub continua *attritione* per fibras præcipue *carneas*

neas in *mixtione* ſua reſolvatur, atque in ſua *principia* convertatur; unde *ſerum* ſalſum ſulphureum generatur; & talis *converſio* ſanguinis in ſerum *inſenſibiliter*, ſine *ſpeciali* moleſtia & *labore*, attamen *ſucceſſive* & *efficaciter* procedit: ſicut itaque ſanguis ſucceſſive *generatur*, ita ſub tali motu moderato & *appropriato* placide & ſucceſſive reſolvitur, hacque ratione indies *notabilis* illius quantitas, quæ antehac *ſuperflua*, nimia & *moleſta* fuit, conſumitur & ab eadem corpus liberatur & *exoneratur:* hinc homines qui indies *pleno* cæteroquin *victu* fruuntur, nihil inde *incommodi* patiuntur, modo hic commendatus *motus* corporis *juſto* gradu & congrua *proportione* huic *diætæ* reſpondeat; neque etiam *alimentoſa* valde diæta in *onus* & præjudicium cedit, ſi ſufficienter corpus commovetur, dum motus talis etiam moleſtam & ominoſam *obeſitatem* aut *curat*, aut *præſervat:* & licet *cum* & *ſub* tali motu ex *reſoluto* ſanguine *largior ſeri* inimici quantitas generetur, tamen ipſe ille motus *alterum* adminiculum eſt, quo *excrementitiæ* tales ſubſtantiæ *majori* quantitate & crebra *continuatione* excernantur, hacque ratione corpori ab hoc motu *multa commoda* concilientur: quare homines qui *largum* victum ingerunt & ſedulis *laboribus* corpus exercent, non modo largius *ſudant* & *urinam* excernunt, ſed & citra conſpectum exorientis *plethoræ* utplurimum bonum *appetitum* ſervant & ex hoc vivendi genere *firmius* a *morbis*, a *pleno* victu & ſanguinis *ſuperflua* copia orientibus, præſervantur: illud vero ſerum quod ex *ſanguinis* ſubſtantia præcipue ſub *intenſioribus* corporis exercitationibus generatur, *ſubtilius* exiſtit, unde *facilius* poros & organa *penetrat*, quid quod ob *copioſum* & exaltatum *ſulphureum* principium, quod complectitur, magis *fragrans* & *olidum* eſt, hinc ejusmodi hominum *ſudor* & *urina* magis *volatilis* & foetidus eſt; imo tale *rarefactum* ſerum magis *pernicioſum* eſt, hinc ſi

ſub

ſub *ſtrenua excretione* ſubito *repellitur*, aut *inſufficienter* evacuatur, ad periculoſos *acutos* & *malignos* morbos diſponit; teſtimonio *ſudorum*, magna corporis *commotione* provocatorum, ſed *ſubito ſuppreſſorum:* de reliquo *innumera* teſtimonia hactenus commendatam meditationem *comprobant*, dum non modo *motus* congruus corporis *plethoricis* optima *medicina* actu exiſtit, ſed & dum homines *vilioris* conditionis ſub reliquo *crudo* & *largo* victu, ob ejusmodi aſſiduos *labores* in vultu faciei & toto corpore, aut efficacius *tranſpirantes*, aut *ſudantes* ſanitatem *vegetam* & ſæpe *longam* vitam aſſequuntur.

§. X.

Quemadmodum porro ad *firmam* ſanitatem & vitam *longam* præcipue *liber* & *ſufficiens* ſucceſſus tam *ordinariarum ſe-* & *excretionum*, quam *extraordinariarum* pertinet, ita talis pro- & ſucceſſus eximie facilitatur & adjuvatur per eundem *motum* corporis atque *labores:* quod enim *ordinarias ſe-* & *excretorias* functiones attinet, tunc *mediante* hoc motu *materiæ* redduntur *mobiles*, ut tales functiones *facile* ſubeant, neque *præjudicioſa* quadam *craſſitie* & viſciditate *reſiſtant*, aut in *organis* tenacius *obhæreſcant*, variisque *ſtagnationibus* & *infarctibus* provocandis idoneæ evadant; deinde eædem *recrementitiæ* materiæ ex *univerſo* corpore ſub *facili* & *libero* progreſſu *abſterguntur*, in *organa* ſe & excretoria *prompte* diffunduntur, per hæc *expedite* promoventur & denique ad ultimam *evacuationem* cito & ſufficienter perducuntur: *ſub* hoc motu prædicta organa neceſſaria & ſufficienti *leniente* & *elubricante* humiditate imbuuntur, ut eadem *flexilia* & ad functionem ſe- & excretoriam magis idonea evadant & ut per eadem materiæ *excernendæ facile* perfluant: quid quod *hoc* eodem motu illa *organa* modica *concuſſione* afficiuntur, ut humores forte *difficilius* in *quibusdam* ſubjectis *per illa* tranſeuntes, in hoc tranſitu *facilitentur* & ut

organa ipſa *ad* functiones tales ſe- & excretorias quaſi *admoneantur;* quamobrem in hominibus quibus humores paulo *ſpiſſiores* ſunt, tales commotiones corporis *ſingulas* ſe- & excretorias functiones *allevant*, promovent & invitant: quemadmodum in ſubjectis *hypochondriacis*, *ſcorbuticis*, *quartanariis* & *ſpleneticis*, in quibus ſanguis *ægrius* per viſcera *abdominis*, præcipue *hypochondriorum* progreditur, adeoque *ſingulæ* ferme ſe- & excretiones *difficilius* ſuccedunt, *labor*, exercitium & *motus* corporis haſce admodum facilitat & ſublevat, ut ex *moderata* tali commotione *majus* auxilium, quam ab ullo alio *artificioſo* remedio accedat; ſiquidem præter *voluntariam* & arbitrariam corporis commotionem, etiam *reliquæ* ſpecies, velut *vecturæ*, *equitationes*, modicæ *venationes*, *peregrinationes* pro hoc ſcopo magnam *opem* afferunt: quare homines, *aſſiduo* & *ſufficienti* motu corpus ſuum exercentes, facilius *liberam*, conſtantem & *auctam tranſpirationem*, aut plane *ſudationem*, nec non promptam *urinæ* emiſſionem & *alvi* exonerationem experiuntur: unde non rara eſt obſervatio, quod homines *impedito* alvi ſucceſſu laborantes ex *motu* corporis *vegetius* inſtituto, *faciliorem* illius liberationem ſentiant & obtineant; quid quod annotari meretur, quod remedia *purgantia* ingeſta, quando *difficilius* & *tardius* operantur, *modica* & *congrua* corporis exercitatione ad effectum *medicamentoſum* promoveantur & *facilitentur:* Et ita etiam *extraordinariæ* ſalutares excretiones hoc motu corporis allevantur, teſtimonio utilium *Hæmorrhagiarum*, quæ a *ſedentaria* vita multa *impedimenta* ſuſcipiunt; hinc non raro citra uſum peculiarium *medicamentorum difficilis* talium evacuationum ſucceſſus *convenienti* motu corporis *emendatur:* quam ob rem *pueruli* ſuas *narium* Hæmorrhagias, fæminæ *menſtrua* ſua purgamina, viri *hæmorrhoidalem* ſuum fluxum *aſſiduo* & *congruo* motu corporis valde *adjuvant:* quoniam

am itaque *exercitatio* corporis *ſuperfluorum* & *noxiorum* ſubjectorum *tempeſtivam* & *ſufficientem* excretionem promovet, hinc vita & ſanitas inde magnum *naturale* adjumentum recuperant: quo referimus *Zac. Luſit.* in l.c. effatum: *magna eſt ergo exercitii dignitas & ad actiones naturæ obeundas valde neceſſaria: argumento eſt, quod villici alimento utentes peſſimo illius ope vitam inculpatam pertranſigant, cum nobiles multi victu alti probiſſimo ægerrimam ducant - - quod homines carcere detenti, pallidi brevi & facie cachectica evadant: & demum animalia piſces, aves, quæ exercentur, ſint meliora; otioſa reproba, inſalubria, inſipida ap. Averr. 6. collig. 2.*

§. XI.

Ex illis *ſalutaribus* effectibus, quibus *motus* & exercitatio corporis ſanitatis *firmitati* & vitæ *durabilitati* ſubvenit, merito etiam *Caloris naturalis* conſervatio referenda eſt, cuius *vigori* præcipue *propriam* ſuam *Longævitatem* tribuit *Thoperus Lib. 6. epiſt. 4.* quare *Zac. Luſit.* loco ſæpe citato profitetur: *motu valido calor adaugetur, dilatantur viæ, excrementa reſolvuntur, meatus reſerantur ab infarctu liberantur, excrementa detruduntur ex Galeno 2. de ſanit. 2. & Avic. 3. 1. doctr. 2. c. 1. quæ omnia a ſola exercitatione præſtari poſſunt:* hinc *Caſp. Hofmannus* & *Deuſingius* aliique *de calido innato* eximias virtutes deprædicant: haud quidem in *obſcurum*, aut plane *myſticum* ſenſum *caloris* naturalis delabimur, ſed potius *perſpicuas* ſalubres efficacias ejusdem caloris annotabimus, quemadmodum jam in *præcedentibus* illius mentionem *quadantenus* fecimus: de hoc Calore diſſerit *Galenus Lib. 10. method. med. exercitatio non modo calefacit, ſed etiam inſiti caloris motum, a profundo corpore extrorſum concitat:* huc ſpectat aſſertum *Caſp. Bravo reſolut. medic. Part. 1. diſp. 4. ſect. 2. reſol. 6. Calor nativus ortus ab anima, eſt qualitas connaturalis & illi debita ad ſui conſervationem & ut ſuas eliciat & perficiat*

operationes, ergo non poteſt eſſe cauſa naturalis interitus; hujus caloris *utilitatem* ad *vitam* naturalem multi *Philoſophi* & *Medici* teſtantur, *vid. Thomas de communi motu animalium*, *Ariſtotel. lib. de juvent. & ſenect. 3. probl. q. 5. lib. de reſpirat. lib. de longitud. & brevit. vitæ Hipp. l. de corde l. de genitura lib. de diæta 1. aphor. 13 lib. 6. Epid. part. 3. text. 20. Galenus lib. de maraſmo c. 3. lib. de ſanitate tuenda 2. c. 2. 3. 4. 7. Avicen. f. 1. 1. D. 3. Fernelius l. 4. partis natural. c. 8. & lib. 3. Conciliator differ. III. Peramatus L. de temper. Mercatus l. de ſanit. tuend. & l. de princ. Segarra lib. de natura hominis c. 2.* & innumeri alii: & quamvis *Smetius Miſcell. Lib. XI. ep. 6. p. 593. ſeq.* afferat, quod *calor innatus & ſanguis duo hoſtes vitæ noſtræ nobiſcum nati* ſint, tamen hæc ſententia cum *grano ſalis* intelligi & explicari debet; nos hoc loco *contrarium* demonſtrabimus: quod *calor motu* corporis ſuſcitetur, conſervetur, augeatur ita in aprico eſt, ut *contra ſenſum* quisquam *contrariam* ſententiam defendere & amplecti mallet: hinc ex antiquioribus *Alex. de Vincentinis tr. de calore per motum excitato* edidit: etenim hac exercitatione corporis *fibræ motrices fortiori* motus gradu afficiuntur & modice *rigidiores* evadunt, maſſa *ſanguinea* proinde *vegetius*, efficacius & *celerius inter* haſce fibras & per *membranoſo-fibroſas* partes tranſprimitur, quæ copioſis principiis oleoſis, pinguibus, *ſulphureis* inſtructa, *ob hanc* validam *attritionem* ad partes *ſolidas* majori *inteſtina* ſphærica *circumrotatoria* commotione agitatur & ſecundum *phyſicorum probatam* adſertionem *formali* hac ratione *incaleſcit*, imo ob *augmentum* motus in *fibris* ſub exercitatione *magis* incaleſcit: jam vero *calor congruus* per *ordinem naturæ* corpori *magis amicus* & gratus eſt; quare *vita* cum hoc calore naturali ſub *legitimo* motuum proceſſu conſiſtit; unde in ſubjectis, *vegeta vita* & *ſanitate* præditis, *calor* etiam naturalis *vegetus* exiſtit; & viciſſim *torpor* & *languor naturæ*, nec non *decrementum* vitæ, vel-

ut

ut in *ſenibus*, ſumme *debilibus* & *agonizantibus* ex *defectu* hujus *caloris* præſumitur: proinde hic calor modicus eſt *fomentum* naturale fibrarum motricium, quæ magis *flexiles* & agiles evadunt, adeoque partes *fluidas* non modo prompte *excipiunt*, ſed & *alacriter* promovent & *circumvehunt*; unde ab hiſce partibus conſtanter & ſufficienter *humectantur*, *leniuntur* & *abſterſorio* effectu ab adhærentibus *impuritatibus* ſulphureo-ſalſis liberantur: hoc *calore*, cujus effectus eſt expanſorius & *rarefactorius* ſanguis & lympha in congrua *fluxilitate* conſeruantur, *connexæ* heterogeneæ *pravæ* ſubſtantiæ *efficacius* ab iisdem *abſterguntur* & in *Seceſſionis* naturalis functione *allevantur*, ſubinde vero ad facilem *ſe-& excretionem* optime *præparantur*: hoc calore *pori* & *organorum* cribra, nec non *vaſa* & *canales* dilatantur & aperta, permeabilia atque ad facilem *fluidorum circuitum* magis *apta* redduntur; hoc calore *ſubtiles* inimicæ ſubſtantiæ a *teneris* & valde *ſenſibilibus* partibus *nervoſis*, *membranoſis* & *tendinoſis* diſſipantur, ne hæ ab illis *ægre* afficiantur; inde etiam eſt, cur ſæpe ſola *calida* partium nonnullarum *fomentatione*, *excretiones* promoveantur, *tumores* & infarctus *emolliantur* & *reſolvantur*, nec non *dolores* leniantur: ex hiſce vero & variis aliis demonſtrationibus facile inclareſcit, quantam *utilitatem vita* & *ſanitas* ex hoc *congruo* motu corporis recuperent.

§. XII.

Præterea motu corporis functiones *animales* valde ſublevantur & *promoventur* & quidem utilis & neceſſarius *Somnus*: etenim quando tali *exercitatione* juſto *ordine vires* animæ in legitima & congrua *applicatione* ſervantur, tunc *modice* etiam anima *delaſſatur*, atque *congruo* ordine iterum ad *gratum* virium *reparationem* diſponitur & *invitatur*, unde *Somnum* ſuavem, acceptum, placidum & *quietum* capit; ſub hoc etiam valde *reficitur*, ut denuo *vegeta* &

ceſſariis *viribus* inſtructa magna animi voluptate, *tranquillitate, libertate & delectatione* alios labores *innovet*, hacque ratione in *ordine naturali* perſiſtens, *reliquas*, ad *vitam* & *ſanitatem* neceſſarias, functiones *alacrius* & *ordinatius* adminiſtret, qui ſtatus *œconomiæ* animalis, non aliter, quam in *ſubſidium* & adjumentum *Longævitatis* cedere poteſt: quicunque viciſſim citra *neceſſitatem*, neque aliquo modo debilitati *ſomnum* capiunt, illi *torpori* & *ignaviæ* adſueſcunt & ſubinde *animæ* atque *corpori* admodum præjudicant, unde vita magis *abbreviatur*, quam *prolongatur*; quam ob rem juſta ac congrua *operatio mentis* cum *Somno*, debitus *motus corporis* cum *quiete* alternare debent: Deinde *exercitatio* conveniens corporis, vegetum reddit *Appetitum* ad cibum & potum; quo præcipue *peregrinationes* contribuunt; nam ſi per motum corporis *digeſtio* facilitatur, ſi proceſſus *excretionum* ſalutarium ſublevatur, ſi *ſuperfluarum* ſubſtantiarum conſumptio promovetur, ſi *officina concoctionis* ſufficienter expurgatur, tunc *appetitus* bonus, legitimus & *naturalis* juſto *ordine* in eximium *ſanitatis* & *vitæ* commodum revertitur: hinc *bonus* appetitus *connexam* habet vivacem *ingeſtionem*, efficacem *digeſtionem* & ſalutarem *utilium* ſubſtantiarum *retentionem* atque *applicationem*, *inutilium* vero *exterminationem*; interim tamen motus corporis, qui ordinarias *vires ſuperat* & qui *ordinem* violat, potius appetitum deſtruit & *enervat*, ut ob *nimiam* laſſitudinem homines potius victum averſentur & ſi *coacto* quodam modo cibum ingerunt, tunc perinde male digerant, variaque alia *conſpirantia* ſanitatis & vitæ *præjudicia* ſentiant & incidant: Præterea motus corporis officium *Concoctionis*, quod cum *bono appetitu* cohæret, facilitat; dum per hunc motum *omnia viſcera*, in œconomia *vitali* ſibi invicem *inſervientia*, ad *mutua* officia admonentur; hinc *ventriculus* ſub placida & ſingulis *ſubjectis* conveniente

com-

commotione corporis in ſua actione *conſtrictoria* ſublevatur, *cibi* in prima & ſecunda digeſtione *facilius* & melius *permiſcentur*, citius *reſolvuntur*, indeque laudabilis *chylus* promptius ſeparatur, expeditius per *inteſtina* tenuia transfertur, celerius in *venas lacteas* & *meſentericas* reſorbetur, adeoque ad *reliquum* officium, vitæ & ſanitati proficuum, accommodatur: hoc eodem motu hic chylus facilius & alacrius per *ſua vaſa* promovetur, ut citius non modo *meſenterii* & *abdominis* regiones transcurrat, ſed & in *forma lymphæ* per *reliquos* ſuos canales & tractus progrediatur, citiusve ſanguini *intermiſceatur*: hinc in ſubjectis *difficiliorem* digeſtionem ſubeuntibus, *glandularum* inteſtinalium, meſentericarum & abdominis *obſtructionibus* laborantibus, hactenus commendata *congrua* corporis *exercitatio* eximie proficua eſt, dum ſub *generali totius* corporis commotione hæc *abdominis* viſcera efficacius *agitantur*, adeoque *tranſitus* variorum humorum *per illa* adjuvatur, ſed & dum *ſeorſim* per *auctum* progreſſum *ſanguinis* per hæc viſcera reliqui humores una abſorbentur, per ſua *colatoria* facilius transprimuntur & in ſuo *progreſſu generali*, *ſecretoria* & *depuratoria* vero tractatione *ſpeciali* valde *ſublevantur*; quæ ſingula *commoda* admodum ſanitatis & vitæ *durationi* promovendæ inſerviunt.

§. XIII.

Proinde *Motus* Corporis multum confert ad modicam & congruam *Nutritionem*; id quod *Platerus in Praxi Tom. 3. c. 1.* etiam annotavit; dum enim *concoctionem*, ut antea demonſtravimus, promovet, per *connexionem* corporis *confirmationi* adjuvandæ inſervit: hinc in præcedentibus ex *Platone* & *Celſo* allegavimus, quod *otio* & ignavia corpora marceſcant, *labore* vero *firmentur* & vegetiora reddantur: & *Zacut. Luſit.* l. c. nimirum *M. P. H. Lib. in hiſt. 28. dubio 15. p. 52. a.* dicit: *membra inexercitata invalida fiunt, graciliſcunt & extenuantur; exercitata vero*

ro roborantur & creſcunt: quo exemplo ars edocta pro impinguandis tabidis corporibus: hinc labor contribuit ad legitimam, *ſufficientem*, neque tamen ſuperfluam *nutritionem*, dum chylus *facile* & *bene* præparatus, *cito* in maſſam humorum *reſorbetur* & prompte, æqualiter & regulariter *circulatur* & *diſtribuitur*, ipſa *membra* ſubinde in firma *activitate* conſervantur, ſub qua hic actus *appoſitionis* & materialis *augmentationis* vegetius ſuccedit: quam ob rem homines indignioris ac *vilioris* ſortis, attamen *laborioſi*, validum, *firmum*, *conſiſtens* & robuſtum corpus recuperant: qui vero a teneris multum *otio* & deſidiæ adſueſcunt, inſuperque *delicatius* & *indulgentius* educantur, *tenerum*, gracile & *debile* corpus obtinent; ſi itaque tales filioli & ocelli emittuntur & certis *profeſſionibus*, mercaturis, opificiis &c. addiſcendis committuntur, ut poſthac *laboribus*, negotiis, peregrinationibus aſſiduis corpus exerceant, ad miraculum ferme & *inſolito* bono *appetitu* inſtruuntur & citius ad *majorem* corporis *firmitatem* deveniunt: *Præſervat* vero inſuper ſedula *laborioſa* corporis exercitatio, a nimia *obeſitate* & pingueſcentia, ſiquidem etiam talis *congruus* motus corporis medicina nimiæ *corpulentiæ* exiſtit: hinc *Galenus Lib. 14. meth. med. c. 15. Curſum velocem contra corpulentiam* commendat: & *Joubertus decad. 1. paradox. 7. de adipis generatione p. 15.* dicit: *motus pinguendini contrarius eſt, liquat enim pinguedinem & abſumit: Plateri* verba fere conſentientia ſunt: *Tom. 3. c. 1. p. 50. labore valido & continuo corporum ſubſtantia plus ſolido abſumpta illiusque præſertim pinguedine; eo ſpatio temporis quoque corpora talia decreſcunt tandemque marceſcunt;* qui author *l. c p. 9.* de *obeſis juvenibus* judicat, quod ad *longævitatem* haud perveniant: ita *Sennertus Prax. Lib. V. Part. I. c. 4. Ettmüllerus in diſp. de corpul. cap. 2. artic 3. §. 5. Guldenklee Lib. 6. caſ. 1.* motum corporis, *equitationem*, ambulationem & varia congrua exercitia contra *præjudicioſam* talem *pingueſcentiam* ordinant:

Ex

Ex *hactenus* dictis facile etiam eluceſcet, quomodo *mediante* tali exercitatione corporis *ſuperfluæ* alimentoſæ ſubſtantiæ *reſolvantur* & a corpore avertantur, ne *moleſtiam*, aut plane *damnum* vitæ & ſanitati creent: Porro *convenienti* corporis exercitatione *ſpeciales* quædam impuritates corpori *inimicæ efficaciter* abſterguntur & *evacuantur*, hinc *purpurato* contagio inquinatis, *ſcabioſa* infectione correptis, *bilioſa* ſanguinis intemperie afflictis &c. *congrua* talis commotio eximiè *proficit*, qua adminiculante, per *diureticas* & *diaphoreticas* præcipue evacuationes tales *pernicioſæ* ſubſtantiæ *ſufficienter* excernuntur: quam ob rem illi, qui in minus *temperata* & ſelecta *Diæta*, neque ſub *puro aëre* verſantur, ſed varia *præjudicioſa* inquinamenta inde ingerunt, ex conſtanti & convenienti motu corporis non modo eminentem *præſervationem* a facili & *multiplici* invaſione *morboſa* experiuntur, ſed & *ſatis diu* firma ſanitate & vita fruuntur: Denique motus corporis ſingula *organa* corporis *præparatoria*, *depuratoria*, *ſecretoria* & *excretoria* in *functionibus* ſuis *ſublevat*, quæ modica *ſuccuſſatione* humorum *tranſitum* & *connexum* reliquum *vitæ* perquam *proficuum* effectum facilitant, hinc *cerebrum* facilius ſe purgat *neceſſariis* evacuationibus e *capite* procedentibus; hinc *pulmones* libera fruuntur expanſione & *expectoratione*, hinc per *hepar* & *ſplenem* ſanguis *prompte* progreditur &c. ſicut hæc meditatio in *præcedentibus* paſſim commendata fuit. Sed quoniam in *generali* & *fundamentali* tractatione *acquieſcere* placuit, propterea nunc filum abrumpimus & Diuinæ bonitati pro præſtito ad hunc conatum auxilio humillimas tribuimus laudes & conferimus gratias, devotiſſimo animo rogantes, ut præſentem laborem ſaluberrimis ſucceſſibus & applicationibus ſecundet & ut ubique Gloria Altiſſimi & proximi Salus noſtrarum actionum exoptatiſſimus emineat

F I N I S.

ESſe bonum Medicum certe magis ardua res eſt,
Quam ſtupidum vulgi percipit ingenium:
Naturæ decet humanæ myſteria noſſe
Et quam corpus habet perdidiciſſe ſtruem.
Hoc opus, hic labor eſt! ſed & hic *motus* omnia vincit:
Longævum ſtudio perficietur opus.
Ergo TE merito felicem prædico; vicit
Namque tuus tandem prævaluitque labor.
I nunc atque graves divo cum numine morbos
Artifici ſemper vince, repelle manu.

In honorem Clariſſimi Domini Candidati hæc cum bono voto poſuit
PRÆSES.

SIcut flamma perit ſine motu, ſic indiget ipſe
Ignis vitalis flamine perpetuo.
Hunc ſi reddideris motum LüDERE perennem,
Arte TVA referes ſecta Methuſalemi.
Macte animo! DEUS ipſe TVIS conatibus adſit!
Faxit & ex votis ut TIBI cuncta cedant.

Hiſce Prænobiliſſimi Dn. Doctorandi ſummis in arte medica honoribus applaudit
JO. BERNHARDUS WIDEBURGIUS,
Mathem. Prof. Publ. Ord. & Ducalium alumnorum inſpector in Academia Jenenſi.

Sonnet.

WO Kunſt, Vernunft und Fleiß verbundne Schweſtern ſind,
Und wo die Wiſſenſchaft durch täglich Wachſen ſteiget;
Da ſieht man, wie der Ruhm uns Lorbeer-Zweige beuget.
Zwar mancher machet oft durch falſch bezeugen Wind,
Die Bücher, ſo er uns in vollen Schrancken zeiget,
Sind noch nicht ſehr gebraucht, und Kopf und Hirn iſt blind,
Doch wo ein muntrer Kopf ſich zu den Schriften neiget,

Der

Der wird, und zwar noch früh, des Phœbus liebſtes Kind.
An Dir geehrtſter Freund! trifft dieſes reichlich ein.
Dein Wiſſen zeiget uns, wie groß Dein Fleiß muß ſeyn,
Was Jena Dich, gelehrt, das haſt Du wohl begrieffen
Drum zeigt auch Halle Dir der Ehren Violet
Und weil Du den Verſtand durch Phœbi Kunſt geſchliffen,
So bringt Dich ſelbiger auch künftig hoch ans Brett.

Solches wünſchet dem Hochzuehrenden Hrn. Doctorando, ſeinem wertheſten Gönner und Freunde, und empfielet ſich zu fernerer Gewogenheit deſſen bishero geweſener Tiſch-Compagnon

M. Carl Heinrich Lange.

GElehrt-Geehrter Freund, da Hygienens Licht
Dein weiſes Haupt beſtrahlt, erfordert Lieb' und Pflicht
Auch meinen Glückes-Wunſch Dir drüber zuzuſchicken,
Ich weiß Du läſt ihn mit zu Deiner Arbeit drücken.
Zwar ſchickt ſich mehr hieher ein zierliches Latein,
Doch mags vor dieſesmahl ein deutſcher Zettul ſeyn;
Denn da Hippocrates Dich läſt zum Sohn ernennen,
So kan auch die Mama draus, was Du biſt erkennen.
Der tapfre Kampf, ſo Dich des Glückes würdig macht
Auf deſſen Sieg man Dir den Doctor-Hut gebracht,
Beſtand in dem gelehrt-und kräftig zu erringen,
Daß die Bewegung könn' ein hohes Alter bringen.
Gewiß nicht ohne Grund, denn daß es Sonnen-klar,
Macht ja Dein eigenes gelobtes Beyſpiel wahr.
Man ſahe Dich niemahls still' oder müßig ſitzen
Dein ſtets bemüther Fleiß hat Dir bey ſaurem Schwitzen
Die Stunden ſo verkürtzt, daß Du die Flüchtigkeit
Derſelben oft beklagt. Doch jetzo kommt die Zeit
Die mir Vergnügung macht und Dir die Ruhe bringet,
Denn Dein Hoch-Edler Geiſt, der ſich ſtets höher ſchwinget,
Erhält nunmehr mit Ruhm den ſicherſten Gewinn
Den die Bewegung bringt; Du ſtrebteſt auch dahin
Dem Nächſten und Dir ſelbſt das Leben zu erhalten;
Drum wenn Dein weiſes Haupt im Tode ſoll erkalten

 Und

Und die Bewegungs-Kraft in dem Geblüthe ſtarrt,
Wird zwar der ſtille Leib zu ruhen eingeſcharrt,
Allein, ſo lange ſich die muntern Zungen regen,
Die Du durch Deinen Fleiß und mit des Höchſten Seegen
Von Mortons Sclaverey nach Wunſche loßgemacht,
Dein Leben durch den Ruhm der Nachwelt beygebracht.
Wird ſie nicht Dein Verdienſt in feſten Marmor ätzen
Noch, wie der Römer Brauch, Dir Ehren-Säulen ſetzen,
Muß bey Gelehrten doch Dein Nahm' unſterblich ſeyn;
Weil viele die ſich jetzt mit mir zugleich erfreun,
Dis eintzige von Dir, mit Grund der Wahrheit ſagen
Dein Leben habe viel zu ihrem beygetragen;
Indem Dein eiſern Fleiß ſie mit dahin bewegt,
Wenn einſt, wie Du, ihr Haupt, die Lorbeer-Zweige trägt.
Sie werden bey dem Glück, Dich Führer zuverehren,
Dein Lob von Mund zu Mund in Kindes-Kindern mehren.
Nun kanſt Du gantz vergnügt nach Hamburgs Mauren
Die ſchon in dem Begrif, Dich zu empfangen ſtehn, (gehn,
Ich wünſche ſelbſt, wenn ſich die ſchnellen Räder ſchwingen,
GOtt wolle Dich beglückt zu Deiner Freundſchaft bringen,
So wird die Sehnſucht bald, ſo Dein Verlangen macht,
In werther Freunde Bruſt zur ſüſſen Ruh gebracht,
Sey dorten ſtets bemüht, wenn ſchon bey denen Krancken,
Die Lebens-Geiſter ſchwach, die regenden Gedancken
Selbſt wollen ſtille ſtehn, befördre Du den Lauf,
Und bringe ſie belebt durch die Bewegung auf,
So darf man England nicht des Lüders halben preiſen
Denn Deutſchland hat nun auch dergleichen aufzuweiſen.
Allein mich trift der Schmertz, das iſt des Him̃els Schluß,
Den ich, bewegt er mich, zwar ſtille tragen muß,
Doch glaube, **werther Freund**, ich will mich nicht vermeſſen,
Dein werd' ich nimmermehr, ſo lang' ich bin, vergeſſen.

Mit dieſen aufrichtigen und ergebnen Denckmahl ſuchte die Liebe und treue Freundſchaft des Hn. Doctoris eyfrigſt zu erhalten, deſſen verpflichteſter Diener und ungeſchminckter Freund

M. Philipp Samuel Giering,
Schvvarſenza-Polon. M. C.

Eſt

Eſt breve vita bonum: dum fallat effugit annus,
Et curſu properat, non revocanda, dies.
Debile vita bonum eſt, fragili jactamur in ævo,
Exagitat varias corpora noſtra dolor.
Non tamen eſt, Medica forſan quod in arte requirat,
Saepius in Medica quæritur arte ſalus
Namque in conſilio, quod vita perennet, & arte eſt,
Crebrius auxilium, fert Hygiaena ſuis.
CONSILIVM atque ARTEM, FAVTOR, dum jungis ubique
Concedit manui Parca ſevera Tuae.
Redde ægris vitam, voveo, ſanisque perennem
Continua: NOMEN FAMA PERENNE DABIT.

Nobiliſſimo Doctiſſimoque LVDERO, non ſine affectus ſignificatione, ſcripſit
FRID. WIDEBURG, J. U. C.

Halæ Vened.
Ipſo die inaugurat.

QUot quondam quantosque viros progenuit Hamburg.
Nos monumenta docent, grandia magna decent.
Tu quoque majorum ſequeris veſtigia, digne
Ergo tuum cingit, laurea pulchra caput.
Nunc ſemel inceptam nixus pertexere telam
Impiger ægrotis arte medere tuis.
Numinis ad laudes proprium decus atque parentum,
Tum cognatus ovat patria chara cluit.

Hæc D. Doctorando Amico ſuo Academico Fauſta quæque apprecaturus lætabundus appoſuit
BURCH. ADAM SELLIUS, MED. C.
Tundero-Holſatus opponens.

QUi vult ad famae faſtigia tendere ſummae
invenit is minime deſidia hancce viam.
Qui piger eſt nihil eſt, præclaris laudibus ornat,
ignavum nemo, nil niſi nomen habet.
Solertes Muſae ad parnaſſia culmina laudis
aſcendunt vero, praemiaque accipiunt.
His iter eſt haud ignotum quo ſcandere poſſunt,
montes aonios ac helicona ſacrum.
Hoc quoque rite doces, LVDER quo tendere, docte!

poſſumus ad noſtra per juga celſa Deus.
Tu ſuperaſti iter hoc cura ſummoque labore,
invigilans ſtudiis pieriisque choris.
Jure Tibi ſummo ſummi tribuuntur honores,
& Doctus laurum nectit Apollo Tibi.
Gratulor ergo tibi patriaeque ex cordis abyſſo
deque viro docto, præconiisque tuis.
Gratulor inprimis mihi de cariſſimo amico
doctoris Phœbus cui titulum tribuit.
Hoc tantum foveo præcibusque ardentibus oro,
ut ſalvum præſtet TE Deus omnipotens.
Ut per te creſcat, vigeat tua fama perennis,
Lüderi vigeat nomen in orbe diu.

Ita Præ nobiliſſimo ac Doctiſſimo Dn. Candidato Fautori ac Amico ſuo per ætatem Colendo ſincera mente ac manu adplaudit

JOH. FRIDERICUS WEISMANNUS,
Neuſtadienſis ad Ayſſum Med. St.

HOch Edler, Hertzens Freund, Du legſt nun eine Probe,
Von Deinen muntern Fleiß, Witz und Gelehrſamkeit,
An dieſem Tage ab, zu Deinen gröſten Lobe
Dabey ſich meine Bruſt vor anderen erfreut:
Es kan nicht anders ſeyn, Du haſt wie muntre Bienen,
Der Weisheit Honigſeim zu ſamlen Dich bemüht,
Drum muß die ſaure Müh zum ſüſſen Labſal dienen,
Weil auch der Weisheit Frucht ein jedes Auge ſieht.
Aurora wenn ſie kaum den Pohl mit Roſen mahlte,
Traf Dich ſchon munter an in Büchern eingehüllt,
Und wann die Cynthia noch an dem Himmel ſtrahlte,
War Dein gelehrter Durſt noch nicht nach Wunſch geſtillt.
Die Lehrer liebten Dich auf unſern Muſen Tempel,
Von deren Weisheit Schatz Du rühmlich profitirt,
Sie ſtellten Deinen Fleiß den Muſen zum Exempel,
Dieweil Dich ſelbiger mit edler Weisheit ziert.
Gelehrte können nicht an einem Tage werden,
Wie etwan eine Nacht die gröſten Schwämme treibt,
Sie ſind wie Aloën, ſie zeigen ſich der Erden,

Durch

Durch Blumen, ſo die Zeit in ihr Gehirne ſchreibt,
Dein ſonderbarer Fleiß zeigt ſolche Blumen Arten,
Wo von das Vaterland ſich vielen Nutz verſpricht,
Auf deren Sammlung ſchon die liebſten Deinen warten,
Und die die kluge Welt mit gröſter Anmuth bricht.
Ich gratulire Dir zu dieſen weiſen Schätzen,
So Dein geehrter Fleiß bey uns geſammlet hat.
Der Höchſte cröne ſie mit Ehren und Ergötzen,
Dieweil Du ſie geweyht GOtt und der Vater-Stadt.
Lauf als ein reiches Schif erfüllt mit theuren Gaben,
Vergnügt im Hafen ein, den GOtt und Glücke zeigt;
Doch kanſt Du Dich ſo dann an Glück und Ehre laben,
So bleibe Deinem Freund auch ſtets dabey geneigt.

Hiermit wolte nebſt andern gratuliren aus Jena des
Hrn. Doct. treu-ergebenſter Freund und Diener
C. W. SUMMA,
J. U. Stud. Barutho-Franc.

Peregr. & Galenus.

Peg. CUr dant feſtivos plauſus? cur gaudia produnt
Vultu, quot video re celebres medica?
Gal. Quid? neſcis cauſam, de qua ſolemnia ſacra
Cum pompa celebrant Phœbus & Hippocrates.
Peg. Neſcio, quid mirum? his vivo peregrinus in oris.
Gal. Hinc tibi do lubens inſcitiæ veniam.
Quod dedit, exultant, Medicorum caſtra ſequutus
LüDERus doctis egregium ſpecimen
Inſignis, quæ illum Phoebea peritia adornat,
Offerat ut meritis præmia Apollo ſuis.
Per. Quid narras: LüDER, qui Jenæ nocte dieque
Medendi ſolers incubuit ſtudio,
Exhibet heic ſpecimen? Cujusnam, quæſo, tenoris?
Gal. De vita ſera, motio quam faciat.
Per. Haud ſcio, quid reputem, reputo, quod garrula fama
Audiat, aſt minime garrula jam fuerit.
LüDERO referat non lenta ſequentia verba,
Significare quibus lætitiam volui
Artis de Summo medicæ Doctoris honore,

Quem

Quem co[illegible]fert meritis ſummus Apollo ſuis:
Gratulor ex animo TIBI, Doctorande perite,
Divite de fructu, quem TUA cura capit.
Gratulor Hamburgo celebri de cive, ſciente
Longa quibus fiat, vita brevis, mediis.
Vive diu felix & Salvus, Suavis amice.
Nec viola noſtrum fœdus amicitiæ.

His Experientiſſimo nec non Doctiſſimo Dn. LUDERO de ſummis in arte medica honoribus gratulari voluit

J. C. ENGENAU alias AURELIANDER, J. U. C. Erf.

Fleiß und Klugheit zwingt die Zeit und kan oft die ſchwerſten Sachen,
Eher als man hoft und denckt mit Verwundrung möglich machen.
Davon zeiget Dein Exempel, **werther Freund**, als deſſen Haupt
Jetzt Hygæa Hut und Würde, wie Du es verdienſt, erlaubt.
Kaum zwey Jahre, doch in den viel Müh, die Du nicht geſchonet,
Schenckt Dir das, womit man nur ſtet und ächten Fleiß belohnet.
Reiſe damit zu den Deinen. Kommſt Du hin wo Krancke ſeyn,
So gieb, daß es ſich bald beſſert, Pulver, Pilln und Tropfen ein.
Rathe, daß man ſich bewegt, ſo bald ſich die Kranckheit hebet;
Mache, daß wer dich nur brauchet, noch ſo lang, als ſonſten lebet.
Denn ſo wird Dich, wie ich wündſche, jeder faſt zum Artzte wehln,
Und es Dir an ſtarcker Praxi und an Ehre niemahls fehln.

Hierdurch wolte ſeine Schuldigkeit ergebenſt obſerviren und ſich dem Herrn Doctorando zu gütigen Andencken beſtermaſſen recommandiren deſſelben ergebener Freund und Diener

J. J. K.
Svidn. Sil. Med. Stud.